

Lausuntopyyntö: Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma)

Saate lausunnolle ja/tai koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot

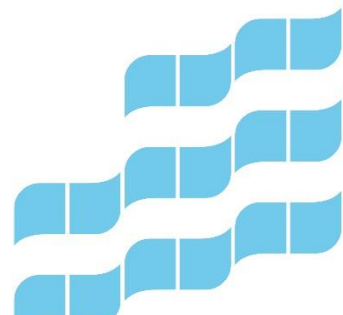
Tampereen kaupunki kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto valtioneuvoston periaatepäätöksestä kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi.

Periaatepäätösluonnosta koskevia yleisiä huomioita:

Ohjelmaan valitut erityispainopisteet; äänestysaktiivisuuden edistäminen, lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen sekä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen kehittäminen ovat perusteltuja ja niihin panostaminen tulevina vuosina on oikea suunta demokratian edistämisessä.

Ohjelmassa on hyvin tunnistettu paikallisen tason toimijoiden tärkeä rooli demokratian, erityisesti lähidemokratian ja osallisuuden edistämisessä. Kuntien rooli luovan, dynaamisen ja avoimen hallinnon kehittämisessä sekä monipuolisten osallistumis- ja yhteiskehittämismahdollisuuksien tarjoamisessa on nostettu ohjelmassa esille. Kuntien palveluista ohjelmassa tulee hyvin esille koulujen ja oppilaitosten rooli demokratian edistämisessä. Lisäyksenä tähän myös kirjastojen merkitys kansallisessa demokratiatyössä on keskeinen, koska jo laki yleisistä kirjastoista antaa tavoitteita ja tehtäviä, joihin sisältyy aktiivisen kansalaisuuden, demokratian ja sananvapauden edistäminen. Kirjastoverkko kattaa koko Suomen, ja kirjasto tavoittaa eri-ikäisiä ja taustoiltaan moninaisia ihmisiä. Lisäksi erityisesti liittyen lasten ja nuorten osallisuuteen, nuorisotyö on merkittävä toimija.

Kansalaisyhteiskunnan rooli hallinnon kumppanina erilaisten ryhmien tavoittamiseen on tunnistettu ohjelmassa hyvin. Yleisesti ottaen kansalaisyhteiskunnan merkitys demokratian kannalta voisi tulla ohjelmassa vielä vahvemmin esille. Toimiva kansalaisyhteiskunta on demokraattisen yhteiskunnan edellytys ja kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten turvaamiseen ja edistämiseen liittyviä tavoitteita voisi tuoda ohjelmassa enemmän esille.

Luku 3.1. Edistämme äänestysaktiivisuutta

Yleiset huomiot

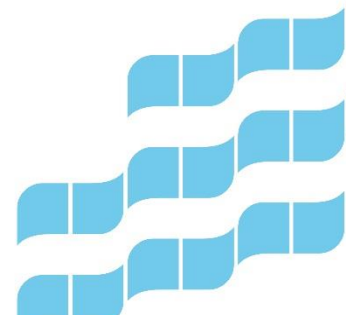
Tavoitelinjauksissa on hyvin tunnistettu selkeän ja saavutettavan viestinnän merkitys äänestysaktiivisuuden edistämiseksi. Viestinnässä tulee huomioida monenlaisten ihmisryhmien erilaisia tarpeita; esimerkiksi kielellisiä sekä äänestyspaikkojen saavutettavuuteen ja esteettömyyteen liittyviä.

Tavoitelinjalus 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.

Kansalaisyhteiskunnan kanssa tehtävä yhteistyö on hyvä keino pyrkiä saavuttamaan heikommassa asemassa olevia äänioikeutettuja. Tavoite siitä, että kuntia kannustetaan kuulemaan nuoria ja huomioimaan eri ikäryhmiä äänestyspaikkojen sijoittelussa on hyvä. Kuitenkin, koska tavoitelinjalus koskee väestöryhmien ja alueiden erojen kaventamista laajemmin, olisi äänestyspaikkojen sijoittelussa ja saavutettavuudessa kuultava nuorten lisäksi myös muita äänestämisen näkökulmasta heikommassa asemassa olevia ryhmiä. Lisäksi esimerkiksi turvallisemman tilan periaatteiden käyttöönotto äänestyspaikoilla edistäisi saavutettavuutta.

Tavoitelinjalus 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.

Kuntien palveluissa on monia osallistavia ympäristöjä, joissa demokraattisen kulttuurin omaksuminen mahdollistuu erityisesti lapsille ja nuorille. Koulujen, oppilaitosten ja nuorisopalveluiden lisäksi kirjastoilla on tärkeä rooli äänestysaktiivisuuden edistämiseksi. Esimerkiksi kirjastoissa pehmoleluvaalit ovat osa demokratia- ja osallisuustyötä. Vaaleihin liittyvä demokratiakasvatus on soveltuvaa kirjastoille, koska varsinaisten vaalien ennakoäänestyspisteitä on myös kirjastoissa. Näin lapset ja aikuiset voivat yhdessä osallistua ja kokea äänestyksen juhlaa ja jännitystä. Tampereen kaupunginkirjastossa kutsuimme vuoden 2024 presidentinvaalien yhteydessä päiväkotiryhmiä äänestämään. Ajatuksena oli, että ryhmissä voidaan keskustella aiheesta äänestyksen jälkeen: mitä äänestämisen on ja miksi äänestetään. Koska kaikilla lapsilla ei ole yhtäläisiä mahdollisuuksia tutustua edustukselliseen demokratiaan, päiväkotiryhmien kutsuminen pehmoleluvaaleihin oli tästäkin syystä olennainen osa toteutusta.

Luku 3.2. Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

Yleiset huomiot

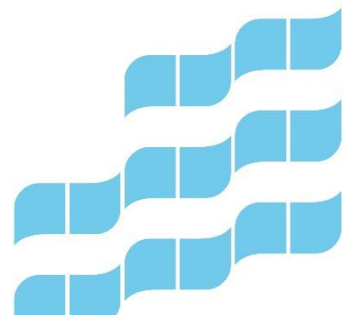
Lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamisessa nuorisotyöllä on suuri merkitys. Tämä nuorisotyössä tehtävä osallisuuden edistäminen olisi hyvä saada ohjelmassa paremmin näkyville.

Tavoitelinjaus 3: Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

Nuorisovaltuustojen, varsinkin hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen, aseman vahvistaminen ja yhteistyön lisääminen on erityisen hyvä tavoite. Nuorisovaltuustojen kautta nuorten ääntä saadaan kuuluviin päätöksentekoon, mutta on hyvä, että tavoitteena on myös lisätä niiden yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Tällöin saadaan lisättyä nuorten moniäänisyyttä päätöksenteossa. Ohjelmassa voisi vielä enemmän painottaa lasten ja nuorten moniäänisyyttä ja myös pienempien lasten osallisuuden edistämistä.

Tavoitelinjaus 4: Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa.

On hyvä, että ohjelmassa on nostettu esille myös muiden kuin edustuksellisten vaikuttamistapojen vahvistaminen erityisesti lasten ja nuorten osalta. Hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen sekä osaamisen lisääminen liittyen lasten ja nuorten osallistamiseen edesauttavat tavoitteen toteutumista.

Luku 3.3. Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

Yleiset huomiot

Ohjelmassa on tunnistettu demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kannalta tärkeitä tahoja hyvin. Koulujen ja varhaiskasvatuksen lisäksi myös nuorisotyöllä ja kirjastoilla on merkittävä rooli tällaisen kasvatuksen hyvien käytäntöjen vahvistamisessa. Tavoitelinjauksissa mainitaan opettajakoulutukseen sisältyvästä demokratiakasvatuksesta, joka on tärkeä asia. Tavoitteissa voisi mainita sen ohella myös muihinkin kasvatus- ja ohjausalan koulutukseen sisällytettävä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus.

Kirjastojen tiedonvälittäjän rooli on merkittävä sananvapauden takeena. Lukutaito on perustavanlaatuinen demokratiataito. Lukemiskulttuurin, monipuolisen lukutaidon ja lukemisen edistäminen kuuluvat kirjastojen lakisääteisiin tavoitteisiin ja tehtäviin. Kirjavinkkaukset, mediakasvatus ja kriittisen lukutaidon opetus ovat osa kirjastojen laajaa lukutaitotyötä. Kansalaispätevyyttä vahvistavassa tiedonhankinnassa apuna ovat esimerkiksi kirjastojen lähdekriittiset digiopastukset ja -vinkkaukset senioreille ja tiedonhaun opetus koululaisille. Sananvapauden toteutuminen edellyttää saavutettavia, monipuolisia, moniäänisiä ja uudistuvia kokoelmia.

Tavoitelinjaus 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinointia ja seurantaa.

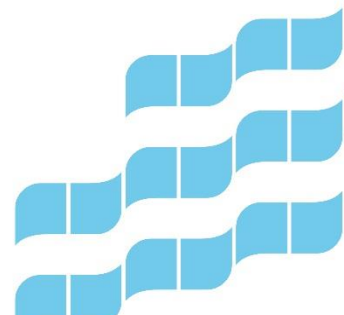
Tähän ei erillisiä huomioita, nostot yleisissä huomioissa.

Tavoitelinjaus 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.

Tähän ei erillisiä huomioita, nostot yleisissä huomioissa.

Tavoitelinjaus 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.

Tähän ei erillisiä huomioita, nostot yleisissä huomioissa.

Luku 3.4. Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa.

Yleiset huomiot

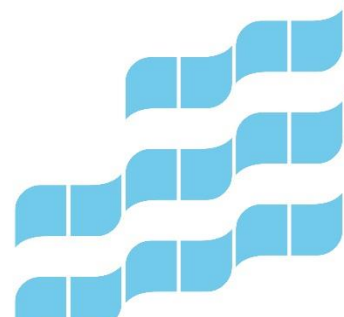
Deliberatiivisen demokratian toteuttamisen periaatteiden esiin tuominen ohjelmassa on hyvä. Erityisesti puntaroivien keskustelujen käyttö demokratian edistämisen ja päätöksentekosuallisuuden lisäämisen keinoina on tärkeä tavoite. Puntaroivan demokratian edistämässä ja menetelmien soveltamisessa paikallistason toimijoilla voi olla tulevaisuudessa entistä tärkeämpi rooli. Esimerkiksi kirjastot vahvistava hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa. AVI:n rahoittamissa kirjastojen demokratiahankkeissa (2021-2023) kokeiltiin muun muassa Erätauko-keskusteluja, koska yhteiskunnallisen ja kulttuurisen vuoropuhelun edistäminen on eräs kirjastolain tehtävistä. Kirjastot ovat myös kansalaistoiminnan alustoja, joissa voidaan järjestää kansalaiskeskusteluja, -paneeleja- ja raateja. Lisäksi rakentavaa keskustelukulttuuria voidaan edistää muissa kunnan palveluissa sekä erityisesti kunnan tarjoamissa osallistumismahdollisuuksissa.

Tavoitelinjalus 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti lasten ja nuorten erilaiset osallistumisen edellytykset sekä haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret huomioon ottaen.

On tärkeää, että ohjelmassa on tuotu esille myös muiden kuin edustuksellisten osallistumis- ja vaikuttamisprosessien parantaminen. On tärkeää, että sekä valtakunnallisesti että paikallisesti kehitetään monenlaisten kansalaisten tarpeisiin vastaavia osallistumistapoja, jotka mahdollistavat osallistumisen vaalien välissä sekä osallistumisen niille, jotka eivät ole äänioikeutettuja. Näin ollen lasten ja nuorten erityishuomioiminen tavoitteessa on perusteltua.

Tavoitelinjalus 9: Tuemme suoran kansalaisosallistumisen mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

Tähän ei erillisiä huomioita, nostot yleisissä huomioissa.

Luku 3.5. Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen

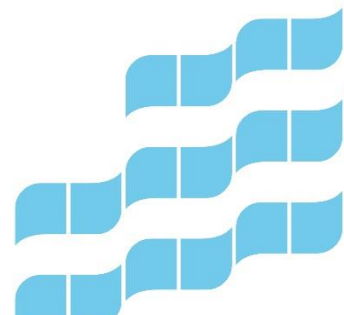
Yleiset huomiot

Tavoitteissa on tunnistettu se, että kuntien tarjoamia osallistumistapoja tulee edelleen kehittää ja niiden kytkös päätöksentekoon ja suunnitteluun tulee olla selvä. Juuri osallistumisen entistä vahvempi kytkös päätöksentekoon on tekijä, joka osaltaan vahvistaa luottamusta yhteiskuntaan sekä omiin vaikutusmahdollisuuksiin.

On myös hyvä, että ohjelmassa on nostettu esille demokraattisen elämäntavan edistäminen sekä julkisten palvelujen ja kohtaamisten rooli demokratian edistämisessä. Kunnat palveluineen ovat kansalaisten arkisen elämän ja lähidemokratian paikkoja, jotka mahdollistavat myös yhteisöllisyyden syntymistä. Kunnissa luodaan kohtaamisen mahdollisuuksia monin eri tavoin, muun muassa kouluissa, oppilaitoksissa, nuorisotyössä sekä kulttuuripalveluissa ja kirjastoissa. Esimerkiksi kirjastojen kokoelmat, tilat ja yleisesti kulttuuritapahtumat- ja toiminta tukevat eri-ikäisten empatiakykyä, ja mahdollistavat sekä demokraattisen elämäntavan että demokratian kuvittelua moninaisesti. Kirjasto on kohtaamispaikka, joka epäkaupallisena tilana on kiinnostava ja innostava yhteisöllinen paikka. Kirjasto tekee demokratiatyössä yhteistyötä akateemisen tutkimuksen kanssa (kunta- ja aluejohtaminen, demokratiakasvatus) sekä toisten pohjoismaisten ja eurooppalaisten kirjastojen kanssa.

Kaupungin sisällä demokratia- ja osallisuustyötä tehdään yhteistyössä yli palvelualuearajojen kulttuurin, koulujen, nuoriso- ja osallisuuspalvelujen välillä. Erilaiset varattavat kokoontumis- ja työskentelytilat, esimerkiksi kirjastoissa, turvaavat kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden yhdenvertaista osallistumista ja toimintaedellytyksiä. Kirjastojen kautta toimijoiden käytettävissä on Suomessa ainutlaatuinen asuinalueet kattava verkosto avointa julkista tilaa. Kulttuuripalveluissa tuotetaan vuosittain satoja maksuttomia kulttuuritapahtumia, jotka edistävät yhteisöllisyyttä, moniarvoisuutta ja kulttuurista moninaisuutta.

Lähidemokratian edistämisessä kansalaisyhteiskunnan rooli voisi tulla ohjelmassa vahvemmin esille. Kolmannen sektorin toimijoilla sekä asukkaiden omaehtoisella toiminnalla on merkittävä rooli lähidemokratian ja osallisuuden edistämisessä. Kunnan palveluiden ohella kansalaisyhteiskunnan toiminnan kautta muodostuu demokraattista elämäntapaa edistäviä vapaa-ajan ympäristöjä, joiden vaikutus lähidemokratian edistämiseksi ja laajemmin osallisuudelle on merkittävä.

Tavoitelinjaus 10: Seuraamme ja edistämme asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen yhdessä kuntien ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa on hyvä toimenpide. Osallistumismahdollisuuksien edistämiseksi tärkeää olisi erityisesti uusien menetelmien kokeilemiseen ja vakiinnuttamiseen liittyvät yhteiset käytännöt ja kansallisen tason tuki.

Tavoitelinjaus 11: Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

Toimenpiteenä kansalaisten osallistumisen tarkastelua osana johtamisen ja hallinnon rakenteita ja päätöksentekoa on hyvä. Näiden näkökulmien kautta on mahdollista lisätä osallistumisen systemaattisuutta ja vaikuttavuutta.

Luku 3.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

Yleiset huomiot

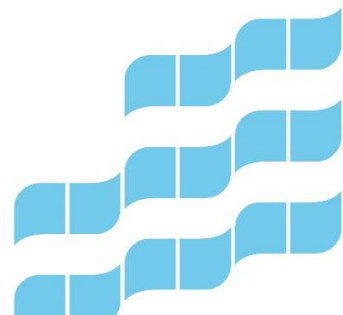
Esitetty demokratianäkemyksien eri ulottuvuuksien välisine riippuvuuksineen ottaa demokratian kannalta tärkeät elementit huomioon. Demokratiapolitiikan yhteys muihin politiikan aloihin, esimerkiksi sosiaali- ja ympäristö- ja ilmastopolitiikkaan on tärkeä huomio.

Tavoitelinjaus 12: Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perusoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

Tähän ei erillisiä huomioita, nostot yleisissä huomioissa.

Tavoitelinjaus 13: Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seuranta ja läpinäkyvyyttä.

Tähän ei erillisiä huomioita, nostot yleisissä huomioissa.

Luku 3.7. Edistämme demokratiaa Euroopan Unionissa ja kansainvälisesti

Yleiset huomiot

Tähän kohtaan ei yleisiä tai tavoitelinjauksiin liittyviä huomioita.

Tavoitelinjaus 14: Edistämme demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyyttä.

Tavoitelinjaus 15: Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinoitua ja kansainvälisten demokratiasuosituksen toimeenpanon seurantaan kansallisella tasolla.

Lausunnonantajia pyydetään halutessaan antamaan palautetta periaatepäätöstä taustoittavasta aineistosta

1. Tilannekuva: Demokratian tila kansainvälisesti ja Suomessa

Tähän kohtaan ei yleisiä huomioita.

Arvioi seuraavia väittämiä asteikolla 1-4 (1=täysin eri mieltä, 2=osittain eri mieltä, 3=osittain samaa mieltä, 4=täysin samaa mieltä)

Esitetty tilannekuva on ajantasainen, perustuu tutkittuun tietoon ja antaa kattavan kuvan demokratian tilasta kansainvälisesti ja Suomessa.

Arvio: 4

Tilannekuva toimii hyvänä taustoitukseksi periaatepäätöksessä esitettyihin linjauksiin.

Arvio: 4

2. Demokratiapolitiikka Suomessa ja Euroopan unionissa

Ei yleisiä huomioita tähän kohtaan

3. Suomen osallistuminen kansainväliseen demokratiayhteistyöhön

Ei yleisiä huomioita tähän kohtaan

